

ANLATI/YORUM - ROMAN VE HİKÂYE ÜZERİNE YAZILAR

Zahide Nur CÖMERT

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili
ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara,
Türkiye.

ORCID: 0000-0002-2338-4196

E-mail: nurikonuz@gmail.com

Feyza Nur Reyhan AYVERDİ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili
ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara,
Türkiye.

ORCID: 0000-0002-6558-337X

E-mail: ayverdifeyza@gmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 02.03.2021

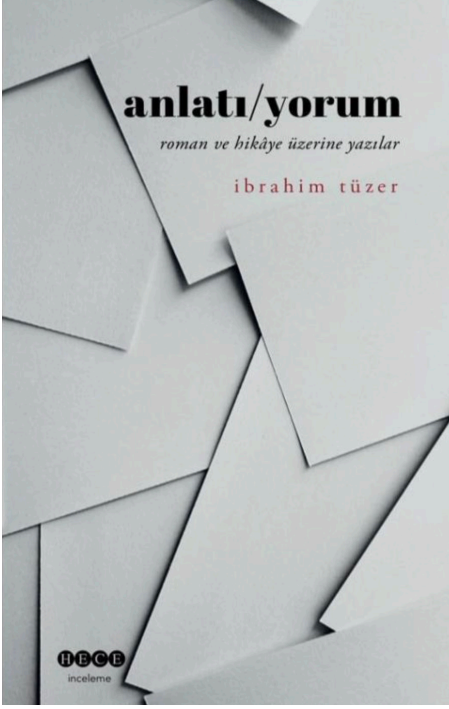
Kabul Tarihi/Accepted: 20.05.2021

Tanıtımı Yapılan Kitap:
Tüzer, İbrahim (2020). *anlatı/yorum:
roman ve hikâye üzerine yazılar*.
Ankara: Hece.
ISBN: 978-605-754-78-97

Prof. Dr. İbrahim Tüzer'in yayımlanan son çalışması *Anlatı/yorum - roman ve hikâye üzerine yazılar* adını taşımaktadır. Hece Yayınları tarafından Aralık 2020 yılında yayımlanan bu eser "Genel Kaynakça" ve "Dizin" dâhil olmak üzere toplam dört yüz otuz iki sayfadır. İbrahim Tüzer'in "zihinsel konforunu bozma cesareti gösterebilen tüm öğrencilerime" ithafıyla başlayan eseri temelde dört bölümden oluşmaktadır. Bunlar; "Sonu Olmayan Başlangıçlar", "Muhatap Arayan Kurmacalar", "Tarihin Kurmacaya Düşen Gölgesi" ve "Anlatı Halleri" başlıklarını taşımaktadır.

Tüzer bu çalışmasında Türk edebiyatı içerisinde her biri ayrı bir kıymete sahip olan sanatkârları incelemektedir. Ahmet Mithat Efendi'den Ahmet Hamdi Tanpınar'a, Halit Ziya Uşaklıgil'den Ömer Seyfettin'e, Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na, Sabahattin Ali'den Sait Faik Abasıyanık'a, Tarık Buğra'dan Kemal Tahir'e, Oğuz Atay'dan İhsan Oktay Anar'a, Sevinç Çöküm'dan Safiye Erol'a, Mustafa Kutlu'dan Nazan Bekiroğlu'na, Stefan Zweig'den Umberto Eco ve Cengiz Aytmatov'a kadar birçok sanatkâra ve bu sanatkârların farklı türlerde ama tahkiyeyi merkeze alan eserlerine yer vermiştir.

"Sonu Olmayan Başlangıçlar" başlığını taşıyan birinci bölümde, Tanzimat ile başlayan ve modern yaşamın, insan zihnindeki yansımalarına, kendisini yeniden anlamlandırmak isteyen bireyin çektiği

sancılara ve bunların tahkiyeli metinlerdeki görünümüne dikkat çekilmiştir. Yazar burada ilk olarak, "Bir Kimlik İnşa Sürecinin Tanzimat Devrine Yansıyan Hikâyesi ya da Modernleşmemizin Kısa Tarihi" adlı yazısıyla 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin genel görüntüsünü çizmiştir. Yazar bu görüntüyü muhatabına aktarırken, Fransız İhtilali'nin Osmanlı kimliğini sarstığını ve Osmanlı'nın da bu modern dünyaya ayak uyduramadığını dile getirmiştir. Yazısının devamında millî kimlik meselesine de dikkat çeken Tüzer, Batı'nın mede-

niyet seviyesine yükselmeye çalışan Osmanlı aydınlarının kendi tarihlerinin, geçmişlerinin ve kültürlerinin yeni kimliklerinin oluşmasında vazgeçilmez bir nokta olarak dikkate aldıklarını söylemektedir. Yazısının devamında da ilk önce Adem Kasidesi'ne, sonra Ondokuzuncu Asır manzumesine, ardından da Münacaat ile Hürriyet Kasidesi'ne değinen yazar, bu yeni edebiyatın temellerini okuruna aktarmaktadır.

"Sonu Olmayan Başlangıçlar" bölümünde modernleşmemizin tarihine kısaca değindikten sonra yazar, Ahmet Mithat Efendi'yi anlattığı "'Merak'ıyla, 'Teşhis'iyile, 'Teklif'iyile Eskimeyen Bir Yazar: Ahmet Mithat Efendi" başlığını taşıyan yazısında, Ahmet Mithat'ın merakı sebebiyle Batı medeniyetini bütünlüklü olarak araştırdığına dikkat çeker. Tüzer, okurunu Batı hakkında bilinçli kılmayı da kendisine gaye edinen hâce-i evvelin, kendi dünyasını da Batı'yı merkeze alarak yenileştirmeye çalıştığını da muhatabına aktarır. Tüzer bu bölümün üçüncü makalesinde de Ahmet Hamdi Tanpınar'a yer vermiştir. "Bir Yol Kenarında Kendine Rastlayan Adam: Ahmet Hamdi Tanpınar" adlı yazıda, bütünlüklü bir

sanatkâr olarak adlandırdığı Tanpınar'ı ve onun kendisiyle ve kendiliğiyle karşılaştığı adsız kahramanının öyküsünü anlattığı Bir Yol adlı hikâyesini incelemiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ardından Sabahattin Ali'ye yer veren yazarın bu yazısı, "Sabahattin Ali'nin 'Bütün Öyküleri'nden Bir Ses ya da Ses Esnaflarının Duyamadığı Çığlık" adını taşımaktadır. Yazar, Sivaslı Ali'nin hikâyesinden hareketle taşra-kent arasındaki ayrıma ve taşralının kalbiyle, kentlinin de aklıyla hareket ettiğine dikkat çekmektedir.

Bu bölümde yer alan bir başka sanatkâr da Oğuz Atay'dır. "Oğuz Atay'da Korku Korku Üstüne ya da *Korkuyu Beklerken* Çıkmış Yolculuk: Eve/Kendine Dönüş" adlı bu yazıda, *Korkuyu Beklerken* adlı hikâyeden bahsedilmektedir. Hikâyenin adsız kahramanının yıllardır ihmal ettiği kendisini ve evini keşfettiği bu hikâyede Tüzer, bu kahramanın korku halini bir yeniden doğuşa çevirdiğini dile getirmektedir fakat kahramanın bu yeniden doğuşta başarılı olamayıp boşlukla yüzleştiğini de okuruna iletmektedir. *Korkuyu Beklerken* adlı hikâyeden sonra yine Oğuz Atay'ın *Unutulan Bir Hikâye*" adını verdiği yazısında yazar, insanın bilinçaltında var olan hiçbir şeyin sonlandırılmadığına ve bilincinin altındakilerle üstündekileri bir araya getirerek bunlarla yüzleşmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. "Sonu Olmayan Başlangıçlar" adlı ilk bölümün son yazısı da "*Kassandra Damgası'nın Eksiltelen Mesajı: Tevârüs Eden Kötülük ve Yeniden Doğan İnsan 'Uzay Rahibi Filofey'*" adını taşımaktadır. Burada da daha doğmadan trajedisi başlayan ve annesizlikten/evsizlikten mahrum olan Uzay Rahibi Filofey'in, Runa sayesinde dönüşümü ve yeniden doğuşu anlatılmaktadır.

Kitabının ikinci bölümü olan "Muhatap Arayan Kurmacalar" da yedi makale bulunmaktadır. Yazarın bu bölümde yer verdiği ilk yazısı "Kimliklerin Çatıştığı Mekân: *Kiralık Konak* ve Evini/Evrenini Arayan Nesiller" adını taşımaktadır. Yazar bu yazısında, Yakup Kadri'nin *Kiralık bir Konak* içerisinde bir araya getirdiği bireyleri incelemektedir. Konakta yaşayan her bireyin temsil ettiği kimliğe ve konak üzerinden Osmanlı'da vuku bulan nesil çatışmasına, kimliklerini dış'arıda arayıp iç'eriyle zıt düşen devrin insanlarına yoğunlaşmaktadır. Bölümün ikinci yazısında "İnsan Biriktiren

Adam: Sait Faik Yazmasa Deli Olur Muydu?” adını taşımaktadır. Tüzer bu makalesinde, içlerinde birikenlerin sınırlarına varıp onları açığa çıkaran yegâne insanlar olan sanatkârlardan Sait Faik Abasıyanık’ı birkaç hikâyesi üzerinden incelemektedir. Sait Faik hikâyelerinde, hayatın içinden birikenleri bir araya toplamış ve okurla paylaşmıştır. Yazar, Sait Faik’in hikayelerindeki bizi, bize dair her şeyi dolaşarak biriktirdiğini söylemektedir. Tüzer, “Oğuz Atay’dan *Babama Mektup* ya da Bir Yazarın Ölen Babasıyla/Kendisiyle Hesaplaşması” adını taşıyan bölümün üçüncü yazısında ise insanın dünyaya gözünü açmasını biyolojik bir doğumdan ziyade C.G. Jung’un ifadesi ile hayatın her safhasında meydana gelebilecek olan “yeniden doğuş” tabiri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu yeniden doğuş, insan olmanın ayırt edici bir özelliğidir. Yazar, Oğuz Atay’ın anlatısını hem gerçeklik hem de kurgu ekseninde, babaya samimi bir sesleniş ve kendilikle hesaplaşma olarak değerlendirmektedir.

İkinci bölümün dördüncü yazısı “Bir ‘Herkesleşme’ Eleştirisi Olarak Mustafa Kutlu’nun *Ya Tahammül Ya Sefer*’i” adını taşımaktadır. Tüzer bu yazısında, Mustafa Kutlu’nun *Ya Tahammül Ya Sefer* hikâyesinde orijinal bir anlatımla okura sunduğu herkesleşen kahramanlarının kendileri ile hesaplaşmalarının kurgusunu incelemektedir. Bölümün beşinci yazısı “İki ‘Ana’ Bir ‘Savaş’ ve Cen-giz Aytmatov’un İsyanı” adını taşımaktadır. Yazar bu yazısında, Aytmatov’un *Toprak Ana*’nın bir anlatı kişisi olarak kurguya dahil olduğu toprak-vatan algısı çerçevesinde kurgulanan *Toprak Ana* romanını inceler. Roman, savaş gibi büyük bir yıkım üzerinden toprağın, toplumun, insanın ve değerlerin yitimine Aytmatov’un isyanı ile ışık tutan derinlikli bir yapıdadır. Bölümde yer alan altıncı yazıda ise “Nun’la Başlayıp Nun’la Biten Bir Masal Bu...” adını taşır. Makalede, Nazan Bekiroğlu’nun masalsı bir kurgu içinde okura kendi masalını buldurmaya çalışan *Nun Masalları* anlatısı değerlendirilir. Bu masal okuru içsel yolculuklara davet etmektedir. Tüzer, makalesinin sonuna “Elbette hissedebilen bir kalbi olana...” notunu düşerek hikayesini arayabilecek okurlara seslenir.

Yazarın bölüm içerisinde yer verdiği son yazısı ise “Edebi Bir

Metin Olarak *Dalaksız Nikola'nın Gerçekliği*" adını taşımaktadır. Yazar bu yazısında, edebi metnin tahkiye kullanarak gerçekliği kurgulamasına ve ulaşılan üst gerçeklik ile okura kendi yaşamışlığını özümsetmesine değinmektedir. Bu noktada Ceyhun Emre Teoman'ın *Dalaksız Nikola* adlı hikâyesini "Dalak" ve "dalaksız" sözcüklerinin anlatı içerisinde kazandığı metaforik anlamdan yola çıkarak Nikola'nın kurguya yansıyan gerçekliğini incelemektedir.

anlatı/yorum'un üçüncü bölümü "Tarihin Kurmacaya Düşen Gölgesi" adını taşımaktadır. Tüzer kitabının bu bölümünde, yedi farklı yazara yer vermiştir. Bu bölümün birinci yazısında, "Eski Yunan ve Lâtine Dönüş Fikrinin Panoraması ve Bir Eleştiri Olarak Ömer Seyfettin'in *Boykotaj Düşmanı*" adı altında Ömer Seyfettin ve onun Nev-Yunânîlik eleştirisi niteliğinde yazdığı *Boykotaj Düşmanı* adlı hikâyesi incelenmiştir. Yazar, yazısının girişinde Yahya Kemal ve Yakup Kadri çevresinde gelişen Nev-Yunânîlik akımından bahsetmektedir. İlerleyen sayfalarda da Ömer Seyfettin'in, Türk ve Türklük düşmanı Mahmud Yüsrî ve Nihad'ın şahsında Yakup Kadri ile Yahya Kemal'i eleştirdiğine değinmektedir. Bölümün ikinci makalesinde yazar, "Anlamalı Çalışma Alanı' Olarak Ahilik ve *Dönemeçte* Romanının Fakir Halit'i" adı altında Tarık Buğra'ya ve onun Fakir Halit'ine yer vermiştir. Fakir Halit'in öyküsünün anlatıldığı bu yazıda yazar, Ahilik teşkilatı hakkında bilgi verdikten sonra Fakir Halit'in ahi kişinin özellikleriyle aynı özellikleri taşıdığına ve Fakir Halit'in, sıradanlıktan kurtularak aydınlanmak isteyen kişilere örnek olduğuna değinmektedir. Bölümün bir diğer yazısında yazar, Sevinç Çokum'u ve onun 60 İhtilali'ni anlatan romanı *Karanlığa Direnen Yıldız*'ını ele almaktadır. Bu yazı, "Darbe Dönemlerinde Milli Birlik ve Beraberlik ya da 'Şeref Katliamı': Bir Örnek Okuma Olarak Sevinç Çokum'un *Karanlığa Direnen Yıldız*'ı" adını taşımaktadır.

Yazar, Sevinç Çokum'dan sonra Safiye Erol'a ve *Ciğerdelen* romanına değindiği "Anlatıdan Tarihî Zamana Açılan Bir Kale: *Ciğerdelen* ve Bir Romancı Olarak Safiye Erol'un Tarih Algısı" adlı yazısına yer vermiştir. Yazar bu metinde, Tanpınar'ın deyimiyle Safiye Erol'u "asrın kapısında doğanlar"dan biri olarak nitele-

miştir. Asrın kapısında doğanların da modernleşme, yabancılaşma ve kimlik bunalımı çerçevesinde trajik bir birey olarak yaşadığını ileri sürer ancak Safiye Erol bu trajik durumunu, millî bir kimlik bilincine eriştikten sonra tarih bilincine çevirebilmiştir ve yeni kimliğini inşa etmiştir. *Ciğerdelen*'de de Turhan'ın ilk olarak dedesini gördüğü rüyalar ve ardından da Cangüzel adlı sevdiği kız sayesinde tarihi bilince ulaşması anlatılmaktadır. Dolayısıyla Tüzer bu makalesinde, temel olay örgüsünü tarihten alan ve tarih bilincine ayna tutan Safiye Erol'u ve *Ciğerdelen*'i kimlik inşası bağlamında irdelemiştir. "Tarihin Kurmacaya Düşen Gölgesi" adlı üçüncü bölümün beşinci yazısını İhsan Oktay Anar'a ve onun *Puslu Kıtalar Atlası* adlı romanına ayıran Tüzer, bu yazısına "Uzun İhsan Efendi'nin Puslu Kıtası" ismini vermiştir. Yazısına "insanın kendi biricikliğini ve yaşadığı dünyanın sahiciliğini fark etme"-si gerektiğini vurgulayarak giriş yapan yazar, insan olabilmenin ancak bunu başarmakla mümkün olduğunu söylemektedir. İnsanın, yaşadığı dünyaya şahit olabilmesi için hissetmesinin, fark etmesinin, duyumsamasının, anlamlandırmasının ve yaşananlar üzerine düşünce biçimi geliştirmesinin önemli olduğuna değinerek bu durumun da bir "merak" sayesinde cereyan edebileceğini vurgulamaktadır. Dünyanın şahidi olabilmek için oğluna öğütler veren Uzun İhsan Efendi nezdinde, Tüzer de muhatabının zihinsel konforunu "Dünyamızın şahidi olabiliyor muyuz?" sorusu ile bozarak metnini sonlandırmaktadır.

Üçüncü bölümde bir sonraki makale, "Yıldız İstanbul'un Üzerinde Parladığı An: Stefan Zweig'in Kaleminden Bizans'ın Fethi ve Tarihî Gerçekliğin Anlatıdaki Görünüşü" adını taşımaktadır. Makalede, Bizans'ın Fethi'nin "vatansız kalmayı, ayağını bastığı zeminin altından kayıp gitmesi olarak algılayan" Stefan Zweig'in kaleminden nasıl ve ne şekilde irdelendiği anlatılmaktadır. Bölümün son yazısında yazar, "Her Dem Taze Her Dem Okunası: Halit Ziya Uşaklıgil" adıyla Halit Ziya'ya yer vermektedir. Sanatkâr, toplumun önünde yürüyen ve kaleme aldığı eserlerle "birer işaret fişegi" görevi gören birisidir, der Tüzer bu yazısında. Sanatkârın, olacak olan olayları sıradan insanlardan daha önce sezdiğini vurgulayan yazar, Halit Ziya'nın kendi romanlarını yine

kendisinin sadeleştirdiğine ve böylece de her dem tazeliğini ve okunurluğunu koruduğuna değinmektedir.

Kitabın son bölümü olan "Anlatı Halleri"nde yazar, yedi farklı sanatkâra yer vermektedir. Bölümün ilk yazısı "Roman Sanatı Üzerine Düşünen Bir Yazar Halit Ziya Uşaklıgil ve Poetik Bir Metin Olarak *Hikâye*" adını taşımaktadır. Yazar bu yazı içerisinde, Servet-i Fünun dönemi yazarlarından olan Halit Ziya'nın roman sanatı üzerine kaleme aldığı poetik metinlerini bir araya getirdiği *Hikâye* adlı eserini konu edinmektedir. Halit Ziya eserinde, hikâyenin gelişimini Batı edebiyatında inceler ve incelemelerinden hareketle Doğu edebiyatında tür üzerine gidişatı değerlendirir. Tüzer, realizm ve romantizm etrafında hikâye türünün analizini derinlikli bir şekilde yapan Uşaklıgil'in bu eseri sayesinde onun poetikası hakkında fikir sahibi olma imkânı sunduğunu da söylemektedir. Yazar ikinci olarak "*Bahar ve Kelebekler*'de Mekân ve Zamanın Fenomolojik Algısı Üzerine" adlı yazısına yer vermiştir. Ömer Seyfettin'in, "Küçük salonun fes şeklinde kalın ve ağır perdeli geniş penceresinden dışarıyı muhteşem ve parlak bir sulu boya levhası gibi görünüyordu" girişiyile başlayan *Bahar ve Kelebekler* hikâyesini yazar, mekân ve zaman algısı üzerinden analiz etmektedir. Tüzer, hikâyede yer alan genç kız ve ihtiyar ninesinin ruhsal durumları mekânın fenomolojisi ile ilişkilerine, zaman ve mekânın kurgusallığa katkılarına dikkatleri çekmektedir.

Yazarın bu bölümdeki üçüncü yazısı ise "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye*'sinin Hallerinden Anlatının Unsurlarına" başlığını taşımaktadır. Yazar makalesinde, Gürpınar'ın natüralizm etkisine dikkat çektiği *Mürebbiye* romanını, romandaki kahramanları ve Osmanlı toplumuna iletmek istediği mesajlar çerçevesinde ele alır. Gürpınar'ın romanını vaka birimleri ve mana birlikleri ile şahıs kadrosu çerçevesinde iki alt başlıkta incelemektedir. Bölümün dördüncü yazısı "Kemal Tahir ve *Sağirdere* Gerçekliği Üzerine" adını taşımaktadır. Tüzer, Kemal Tahir'in Marksist eleştirel bir bakış açısıyla kaleme aldığı romanı *Sağirdere*'de, köy-kent gerçekliği etrafında Kulaksızların Mustafa'nın nasıl üreten bir birey kimliğine kavuşarak "Mustafa" olduğunu iç ve dış gerçekliklerle değerlendirmektedir. Bu yazıdan sonra yer alan "Türk

Romanının Kanonu Karşısında Kemal Tahir” isimli makalede ise, toplumun maceralarını ön plana çıkaran kurguları ile toplumcu gerçekçi roman çizgisinde duran Kemal Tahir’in Türk roman kanonu içerisindeki konumunu incelemektedir. Bölümün bir diğer yazısı “Umberto Eco’nun Anlatı Ormanları’nda Bir Gezinti” başlığını taşımaktadır. Yazar bu yazısında, Umberto Eco’nun okura anlatı evrenini/ormanını sunan “örnek yazar” ile anlatı evreninde/ormanında yolunu arayan “örnek okur” ifadelerini sunduğu yapıtını konu edinmektedir. Yazar kitabın son yazısı olan “Bir Yorumlama Biçimi Olarak Edebiyat Sosyolojisi ve Güncel Yaklaşımlar” içerisinde ise “Edebiyat ve Sosyoloji” ilişkisini edebi metnin anlam alanlarını genişleten boyutları ile ele almaktadır.

Prof. Dr. İbrahim Tüzer’in *anlatı/yorum: roman ve hikâye üzerine yazılar* adlı çalışmasında yer alan sanatkârlar ve yer verdiği eserleri üzerine kaleme aldığı inceleme yazıları, zihinlerdeki konforu esaslı bir şekilde bozmaya ve edebî metin üzerine düşünmeye okurları davet eder niteliktedir. Tüzer’in çalışmasına dahil ettiği bütünlüklü yazıları, okuru, roman ve hikâye üzerine anlam alanı genişletilmiş bir dünyayla tanıştıır. İlgilisi için faydalı olacağını düşündüğümüz eserin, disiplinler arası bakış açısıyla meydana getirilmiş olan Genel Kaynakça’sı ve işaret edilen hususlara kolaylıkla ulaşılması için hazırlanan Dizin’i de ayrıca dikkat çekmektedir. Muhataplarına hayırlı olmasını diliyoruz.

Kaynakça

Tüzer, İbrahim (2020). *anlatı/yorum: roman ve hikâye üzerine yazılar*. Ankara: Hece.